

 DR. APÁTHY K. TUDOMÁNYOS
 HÍRVALÓKÁBÓL 1922.

Köszvény, 1902.

VII. évfolyam.
9. szám

Május

- »... Kedves fiatal rendtársaimnak önművelődésük ügyében a «Kalazantinum» cz. lap útján kifejtendő működésére Istennek szent áldását kérem. 1897. okt. 11. Frank Ferencz, rendfőnök.«
- »... Szívem mélyéből üdvözlöm a kegyesrend kolozsvári tagjait és buzgó törekvéseit. Örvendek, hogy magaménak mondhatom őket. 1898. márcz. 15. + Gusztáv Károly, erdélyi püspök.«

Szerkeszti:

HOGYOR JÓZSEF.

Megjelenik:

a szünet kivételével havonként.

Előfizetési ár: 4 korona.

Kiadótulajdonos:

a »Kalazantinum« hittudományi és tanárképző intézet.

Irodalmi fogyatékoság.

A népek szellemi nivójának egyik igaz mérlege irodalmukban keresendő. Az irodalom fajtái ugyanis azok, melyek határozottan föl-tüntetnek a századok buzgó törekvéseit a szép, a nemes és hasznos nagyszerű eszméi iránt. Nem csodálható tehát, ha az egyes nemzetek hamar fölfogták az irodalom nagy jelentőségét s hogy szívvel-lélekkel hozzájárultak annak fölvirágoztatásához.

Ily nemű törekvésekben mi sem szükölködünk; nemzetünk is megtette kötelességét, mert ezt látva mondhatta csak Eötvös, hogy „azon tényezők közül, melyek haladásunkat eszközölték, leghatalmasabb kétségen kívül irodalmunk vala, s a nemzet belátva ezt, évek óta annyi lelkesedést s áldozatkészséget tanúsított irodalma iránt, minőt Európa legműveltebb népeinél is alig találunk.“ Eötvös ezen elismerését a nemzet meg is érdemelte; szép, bámulatos a haladás, ha az irodalmat a maga egészében szemléljük s eltekintünk annak tudományos ágaitól. Sok volna és nem is lehet célunk, hogy az egész tudományos irodalmat bemutassuk előnyeivel és hátrányaival együtt, csak egyre tereljük a figyelmet, melynek terén a hiány legnagyobb; értve a természettudományi irodalmat. Kettős irányban érdemel ez figyelmet; egyrészt a maga abszolút igazságáért,

másrészt pedig azon gyakorlati haszonért, melynek következményének tudja be mindenki a világ képének megváltozását rövid egy század leforgása alatt. Azok a nemzetek, melyek ezt korán átlátták, előre is vannak már úgy a tudomány terén, mint ennek praktikus alkalmazásában, az iparban, kereskedelemben. Igaz, hogyha nem is az elsők, de az utolsók sem vagyunk e téren mi sem, csakhogy ez nem a magyar szakirodalomnak tudható be. A nemzet tradícióinál és európai sajátos elszigeteltségénél fogva nem lehet ugyan kívánni, hogy oly irodalommal rendelkezzen, mint a népesebb német nemzet, de azt elő lehetne, sőt azt elő is kellene mozdítani, hogy a nemzet fiatalsága magyar nyelven kapná az egyetemen hallottakhoz a szakképzés első szükséges segédeszközeit.

Nem sovíniszta kívánság ez, mert hiszen szokás-mondás, kiki annyit ér, a hány nyelvet beszél. A tudomány terén meg nincs is nemzetiség. Az elzárkózottság mindig hátramaradást jelent, de jelent különösen a tudomány terén. Elég bizonyosságai ennek a múlt század magyar tudósai. Igenis szükséges az idegen nyelvek tanulmányozása, s ezt tenni a jelen körülmények között kényszer is.

Akár a természetrajzi, akár a math.-fizikai szakokat nézzük is, más népek irodalma ős erdőhöz hasonlítható, míg nálunk annyit sem találhatni, a melyből a vizsgálati szabályzatok kö-

teles tételeit át lehetne böngészni. Pedig úgyis ezek a szakok azok, melyek mondhatni chinai fallal vannak elválasztva a középiskolától a többi szakokhoz képest. Könnyíthetne ugyan a bajon a német, francia nyelveknek a középiskolában való elsajátítása, csak hogy az eredmények szerint ez pium desiderium. Az a szükségyszerűség pedig, hogy az idegen nyelveket nem beszélők, 30, 40, sőt 50 heti óraszám mellett az egyetemen szerezzenek jártasságot az illető nyelvekben, több a soknál. Mennyivel könnyebben esnék, ha a szükséges ismereteket magyar könyvekből sajátíthatnák el; ekkor tudnák már magukat tájékozni, bele tudnának helyezkedni az illető nyelv szellemébe, míg ezek hijján csak szótározásra fordítják idejüket s végre mégis csak odajutnak, hogy nem értenek semmit sem.

Valójában szinte hihetetlennek látszik e téren való elmaradottságunk. Ha a középiskolai virágzó tankönyvirodalmat összehasonlítjuk a felsőbb irodalmi termékekkel, arány után hiába kutatunk. Tíz nem nagy szám, de bajosan van ennyi a tudomány mai színvonalát megálló term.-math. munka irodalmunkban. Ez mindenestre százalmas statisztika, különösen akkor, midőn azt látjuk, hogy európai hírű tudósaink hirdetik eszméiket egyetemi katedráinkról. De hát hol lehet a hiba forrása?

Kettőben kell keresnünk! Az egyik visszavezethető a körütekintés, a másik az áldozatkészség hiányára. A körütekintés hiányát nem bélyegző értelemben vesszük, csak azt akarjuk vele jelezni, hogy előbbre volnánk már tudományos téren, ha az Akademia és a Term. Tud. Társulat megalakulásai óta a specziális dolgok mellett, helyet szorítottak volna a hiányzó magasabb szükségleteknek is.

Nem rendeltetése ez ugyan egyik intézetnek sem, épen azért itt csakis arról lehetne a szó, hogy mit tehettek volna ez ideig e tekintetben. Sok minden jelent meg már az Akademiában, melyek közül többnek vajmi kevesen vették hasznát s ha ezt megtehetné, lehetővé tehetné volna a nemzet ezen égő sebének a behegesztését is. Nem nagy feladat lett volna a III. osztály II. albizottságának pár garassal többet adni évenként akár hirnevesebb külföldi munkák átültetésére, akár eredetiek kiadására. Mindenestre ez a szellem hathatta volna át a Term. Tud. Társ. könyvkiadó vállalatát is; az egyes ciklusok kiadványai mellett bizony könnyűséggel megjelenhetett volna egy-egy szakmunka

is. Annyi idő óta mármily választék állana így kinek-kinek rendelkezésére a mi irodalmunkban is.

Sőt talán azt meg is kellett volna tenniük a magyar tudományosság érdekében is, mert így legalább nem vészett volna annyi üdvös eszme, gondolat tollban, mint a mennyi ott maradt. Ily eljárás mellett sietett volna a két intézet azon látszat elhárítására, hogy nem vagyunk áldozatkészek. Ott kellett volna nekünk az alkalmat megragadnunk, a hol a nemzetnek nem esett volna nagyobb terhére az újabb áldozat. Nem ez a mi feladatunk-féle, elv nem hozhatott jó gyümölcsöt s csak arra volt jó, hogy igazolja a természet azon törvényét, mely szerint csak a sasok sajátja és birodalma a lég magas rétege, de oda nem juthat mindenki föl. Kicsinységgel, szükkeblüsséggel párosult haszonleséssel még senki sem vitt véghez maradandót és hálára érdemeset. Épen ezért ha nagyobb készséggel karoltuk volna föl az eszme nagy fontosságát, már nálunk is másképp állanának a dolgok, volna könyvpiacunk s nem kellene olyas hangokat hallanunk, hogy a magasabb irodalmi termékek számára nem akad magyar kiadó. Ennek eredménye aztán úgyis elég sajnálatos, mert vagy nem ír senki semmit, vagy ha ír is, németül adja ki művét, minek ránk va ó haszna egyenlő a szótározással.

Vége-valahára úgy látszik e bajon akart segíteni a miniszteri figyelem is, ki hatáskörén belül megbízásokat adott az egyes tudósoknak egyetemi szakmunkák kidolgozására, melyek közül egy-kettő tudtunkkal már meg is jelent. Bizalommal és várakozással lessük folytatásukat, mert tán ezek lesznek pirkanásai a jobb jövő állapotának, mi hogy mielőbb megvalósuljon, azt hisszük mindenki őszintén kívánja.

Hogyor József.

Kalazanti szent József szelleme.

Halk, de biztos munkát végez az idő, szüntelenül fonja az elmúlás, a halál szemfödélét, hogy ráborítsa emberekre, emberi alkotásokra, intézmények- és testületekre.

Évtizedek, vagy ha kell évszázadok megpróbálják az emberi intézményeket s a mi nem aktuális, ami nem életrevaló, megörlődik, elpusztul, hogy helyet adjon új alkotásoknak, melyekből az újság, erő és élet árad.

A kegyes-tanítórend kiállta az idő próbáját, az élet, a jövő biztos jeleivel lépte át fennállása negyedik évszázadának küszöbét.

Azonban az egyház és épen a szerzetesrendek története azt mutatja, hogy nemcsak az időszerűtlen

intézmények pusztulnak el, hanem azok is, a melyeknek hordozói kiejtik kezükből a célra vivő eszközöket s nem rendelkeznek az eszme megvalósításához szükséges feltételekkel. Ilyen esetben is a hanyatlás, az enyészet örvénye felé siet az intézmény s ugyan csak a történet tanúsága az is, hogy ha fel akar támadni, megakar ujhodni, mindig a régi alapokra kell helyezkednie. De természetes is ez, hiszen „a szerzetesrendek bölceje fölött édes illat árad,¹ édes és erős, mint a magas hegy fenyves erdejének illata, talán kissé rideg is és szokatlan, de üdít és éleszt. A nagy intézmények fennmaradásának egyik biztosítéka, hanyatlás ellen mindenkorí óvszere a tradíciókhoz való hűség, lelkes hűség elsősorban az alapítónak eszméjéhez, intencióihoz, egész szelleméhez.

Ez teszi indokolttá és szükségessé, hogy évenként egyszer közösen, ünnepélyesen elzarándokoljunk szent Alapítónkhoz s nem csupán a kegyelet érzésével, hanem a szentet megillető lelkes hódolattal megtekintjük azt a nagy munkában, a ker. szeretet tevékeny megnyilatkozásai közt eltelt 92 éves életet, bő tárházát a tanulságoknak, az életre nevelő nagy gondolatoknak, hogy eszmék kapják meg lelkünket s tüzet fogjon a szívünk.

Hiv. tásának biztos tudata nélkül, homályos sejtelmekkel hagyja el hazáját a 35 éves don Calasanz, nagy vagyont, előkelő összeköttetéseket, biztató jövőt, városok és vidékek rajongó lelkesedését, püspökök és a király megtisztelő bizalmát hagyván maga mögött s rövid ideig tartó apostoli működést, de a melynek áldásos eredményeit érezte a hívő nép, a világi pap-ság és a kolostorok s jelezte egész vidékek lelki új-jászületése.

A hittérítő azért hagyja el hazáját, hogy ismeretlen földrészen tűzze le a megváltás szent jelét s hirdesse az üdv ígét. A nagy spanyol Rómába, a kereszténység góczpontjába siet és ime ott akad munkája, ott világosodik meg értelme s ott hívja meg Isten nagy mű alkotására.

Róma és vele a kereszténység új apostolra szorult. A próféta siralma hangzott Róma utczáin: Kenyet kérének a kisdedek és nem volt a ki szegne nekik²; hangzott a királyi zsoltáros szava: »Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adjutor³,« de oh, nem volt a ki észrevegye, nem volt a ki meghallja. Kalazanczius azonban megértette. Hogy a szellemileg és erkölcsileg zülött, a mindenkitől elhagyott, rongyos gyermekeseregnek apostola, atyja legyen; hogy megtörje számukra a tudás kenyerét; hogy kielégítse lelki szükségüket és felnevelje őket minden díj nélkül ugy a tisztos polgári élet, mint az örök élet számára — erre vállalkozott nagylelkűen szent Alapítónk.

Nemde krisztusi gondolat és vállalkozás ez, összekötése az isteni Üdvezítő ama két szép tanításának: „Pauperes evangelizantur“ és »Hagyjátok hozzámm jönni a kisdedeket?« Kalazanczius által tehát egy a kereszténységben rejlő isteni szikra pattant ki; mert szükség van nagy szellemekre vagy inkább nagy szívekre, erkölcsi nagy lángelmékre, kik a régi

gondolatot saját felfogásukban, törekvésekben, sőt kivitelükben megvilágítva közelebb hozzák gondolkozásunkhoz, közel a való élethez; szükség van nagy férfiakra, kik merészen odatűzik a szunnyadó vagy elhomályosodott eszmét az emberi haladás programjába és így az emberiség életét új jótékony intézménnyel gazdagítják.

Az emberiség, a kereszténység története azt bizonyítja, hogy a gyarló embernek hosszú időre van szüksége, míg Isten gondolatait megtestesíti. Hiszen, a mikor egy lépéssel halad az ember, eszének és kezének művéhez odatapad a gyarlóság, félszükségek, hiányok mutatkoznak benne, új szükségletek állanak be, van visszaesés is, nem nyugszik a rossz akarat, egy szóval annyi változata, annyi ezer elágazása és jelensége van az emberi életnek, hogy mindig, mindenütt marad ür, mit a keresztény szeretetnek kell betöltenie.

Igy akadt munkája Kalazancziusnak az örök városban is, és ő újat és nagyot tett, mert szívét az isteni és emberi szeretet dagasztotta s a szeretet leleményes, a szeretetnek nagy gondolatai, merész hevéletei, a szeretetnek inspirációi vannak.

A kegyes iskolák megalapításával Kalazanczius a népnevelés úttörője, első apostola lett, nem miként Pestalozzi 80 árvának oktatója, hanem sok száz szegény gyermeknek gondos, önfeláldozó nevelője. Ha nem is állandósítja művét, ha Pestalozzihoz hasonlóan egymagában oktatta volna Róma elhagyottjait keresztény életre, jámborságra és az ismeretek alapelemeire, mint elszigetelt jelenség is tisztelő bánulatunkra volna érdemes mint a kath. nevelő igazi ideálja, a ki páratlan türelemmel, odaadó szeretettel oktatta a gyermekeket, a ki féltő gonddal örködött növendékei erkölcsi felett s a ki egészen az ifjúságnak akart élni. Mint meglelt 41 éves férfiú vállalkozik a sok törődéssel járó nagy türelmet kívánó oktatásra és még ötven évig gyakorolja nem lankadva, meg nem tántorodva — egymás után utasít vissza püspökségeket, érsekségeket; sokszoros könyörgéssel hártja el magától a hiborossá való kinevezést, — végtelen alázatosságában és hogy buzgalma, tevékenysége „Isten angyalkáinak“ maradhasson meg.

Kal. sz. József e kegyes iskolák állandósítására szerzetet alapított. Műve az újkor bélyegét viseli magán, Remete sz. Pál és Antal, majd később sz. Benedek elhagyták a világot s a pusztába, a vadon rengeteibe vonultak, magukkal vivén a jobb lelkek egész sorozatát, kik a világ örömeitől és esábjaitól menekülni s egyedül Istennek, saját lelkük üdvének akartak élni. És oh ne kicsinyeljük az emberi lélek magasra törő szenvedelmét, hajtsuk meg tisztelettel fejünket ma is a szemlélő élet hősei előtt, mert mi, a kik hiszünk és benne élünk a természet fölötti életben, nemcsak nem akarhatjuk kizárni a világból a lemondás és önmegtagadás fokozott nyilvánulásait, hanem tudjuk azt is, hogy a világnak szüksége van közbenjárókra ég és föld között Isten, ki láthatólag gondoskodik egyházáról, megmutatta, hogy az újkornak Kal. sz. Józsefekre, a ker. szeretet műveiben tevékeny szerzetekre volt és van szüksége.

Az egyház fejének és másoknak többszörös biz-

¹ Bongand Szentannai. B. Alacoque M. Margit élete. 83 l.

² Jer. sir. 4 4.

³ Zolt. 9. 35.

tatására volt szüksége sz. József alázatosságának, hogy tanítótestületéből szerzetes rendet alakítson. Pedig valóban Kal. sz. József nagy eszméjének kivitelére, nagy műve állandósítására az evangéliumi tanácsokkal szabaddá tett, megnesesített és megacézérozott lelkek, az evangéliumi tanácsok szilárd alapjain nyugvó testület kellene.

Erkölcsei tisztaság ugyanis mindenütt szükséges, hol ideális feladatról van szó; csak nemes lélek képes hordozni a nagy eszmét s eszményeket; az önfeláldozás, odaadás, apostolkodás csak tisztult világnézet, erkölcsi emelkedettség gyümölcse lehet s az egyéni tökéletesség e mérvének elérésére a szegénység, tisztaság, engedelmisség a legjobb eszköz. Mentül nagyobb a cél, az emberi gyarlóságot annál inkább kell a valóság oltalma, a vallás áldásai és kegyelmei alá helyezni s a krisztusi tökéletességgel megerősíteni.

De még más erő is rejlik az erények e szentháromságában. A fizikai világban a nehézkedési erő tartja meg pályájukon az égi testeket, a szellemi és erkölcsi világban ez az összetartó és szervező erő a fegyelem, a hármasszent fogadalom s köztük leginkább az engedelmisség. Ezek nélkül vajmi kétség s a testület fennmaradása százatokon át azon egy nemes eszme szolgálatában, kétséges a cél megközelítése, az elmaradhatatlan testületi szellem, az egyöntetű munkásság s a testület fennállását társadalom és állam előtt is igazoló, nagyobbfokú, intenzívebb tevékenység. A fogadalmak megtartásában kiváló szerzetesrendek hivatásuk magislatán állva bírják a társadalom bizalmát s tiszteleire és elismerésre készítetik az ellentábor is.

(Befejezése következik.)

Zimányi Gyula

Szűz Anyánkhöz

*Szűz Anyánk, Mária, Rendünk pártfogója,
Kalazancz hajóját kezéd védje-ója!
Fűj, dühöng az orkán
Sion magas ormán,
S támad az ellenség
Merészen, mogorván,
S az egyház hajói a vészben, záporban,
S buzgó harcosai előtted a porban:
Szűz Anyánk, Mária, Rendünk pártfogója,
Kalazancz hajóját kezéd védje-ója!*

*Rád bizott Szent Atyánk, fiaiddá lettünk,
Ne hagyj el hát minket, örködjél telettünk!
Szemed éjjel csillag,
Mely előttünk csillog,
Bátorít a harczban —
S a kard vasa villog.
Mit féljünk? Előre! Mária a pajzsunk;
Fenyeget az ellen, rá semmit se hajtsunk.
Rád bizott Szent Atyánk, fiaiddá lettünk,
Ne hagyj el hát minket, örködjél telettünk!*

*Te vagy a tűzszlop az élet pusztáján;
Vezérelj bennünket és ne hagyj el árván!*

*Tőled újra éled
A csüggedő lélek;
Hogya előttünk jársz
Úgy soha sem télek
A ki téged követ az nem jár sötétben,
Vezérlő jobbodat azért buzgón kérem.
Te vagy a tűzszlop az élet pusztáján;
Vezérelj bennünket és ne hagyj el árván!*

*Bölcsességnek széke, tudományok éke,
Légy háborgó elménk lelki békessége!
Tudás hiten épül
S rajt' örök szépségül
A Bölcsesség széke
Mint mennyei fény ül.
Oh mig mások lelkét vezetjük az égbe,
Magunk el ne vesszünk a sötétlő éjbe'....
Bölcsességnek széke, tudományok éke,
Légy háborgó elménk lelki békessége!*

*Szeretet tengere, szűzeknek szent Szűze,
Szívünket a mennyhez liljom s rózsá tűzze!
Liliom a lelked,
Csak az nyújthat enyhet.
S szívünk piros rózsát
Csak szivedben lelhet.
Elapad a harmat és gyilkos szél támad,
Pusztulás tenyeget liljomot s rózsákat....
Szeretet tengere, szűzeknek szent Szűze,
Szívünket a mennyhez liljom s rózsá tűzze!*

*Rendünk pártfogója, Mária, Szűz Anyánk,
Ne hagyj el fiaid', palástod' terítsd ránk!
Dühönghet az orkán
Sion magas ormán,
S támadhat az ellen
Merészen, mogorván,
Csak te légy, Mária, éltünk, boldogságunk,
S harczba, küzdelembe szívrepesve vágyunk.
Rendünk pártfogója, Mária, Szűz Anyánk,
Ne hagyj el fiaid', palástod' terítsd ránk!*

Horváth Jenő.

A magyarországi latinság szótára.

E czímen bocsátotta nem régen a napvilágra egy nyugalomba tért tanfőúr, Bartal Antal, megérdemelt nyugalomának gyümölcsét, a magyarországi latinság szókinését. Saját szavai szerint csak tartozását akarta leróni e munkával a M. Tud. Akadémia iránt, mely őt rendes tagjai közé felvette, valójában azonban egy századdal előbb kitűzött s mindedig eredménytelen feladatot oldott meg, melylyel együtta századok lelkét szabadlára fel.

Pedig ennek szükségességét már 1787 ben érezték, midőn a »pesti tudományok barátai« sz. z. körmőrczi aranyat hirdettek egy „Glossarium mediae et infimae Latinitatis Hungaricae. .etc.“ megírására, „mint-hogy — a Magyar Muzsá-ban megjelent felhívás

szavai szerint — a magyar Deákságban sok idegen és más nemzeteknél nem ugyanazon értelemben vétetett Deák szók uralkodnak s így könnyű általlátni, hogy a Magyaroknak Deákságát sem más nemzetek, sem a mi tulajdon maradványaink nem fogják megérteni mihelyt a tudománybeli és törvényes dolgoknak folytatására a Deák nyelv helyébe más vétetetik fel. . . .“

S a múlt század elején jelentek meg ugyan idevő hasznos munkák, mint Georch: Honnyi törvénye, Szirmay Antal, továbbá Kassics Ignác hasonló irányú magyarító könyvei, néhány törvénykezési és tiszti szótár, melyek azonban csak a legszükségesebb szókat foglalják magukban s a magyarországi latin irodalom roppant könyvhalmozát, a levéltárak kézíratait figyelmen kívül hagyják. Pedig a magyarországi latinságról ezek nélkül teljes és hű képet rajzolni lehetetlen.

A hatvanas években maga Deák Ferencz kénytelen volt a *pragmatica sanctio*-féle kifejezést magyarázni, mert igazi értelmét ép úgy, mint a többi műszavakét az addigi magyarító könyvekből nem lehetett kivenni. S ezen nem is lehet igen csodálkoznunk. Magyarország a közélet külön fejlődésével a latin nyelv birodalmának is külön területévé vált, magába olvasztva s áthasonlítva a nemzetközi érintkezés minden áramlatát. A *classicus* formát nem lehetett megőrizni, temérdek műszó keletkezett, melyek a művelt emberek és asszonyok ajkán egyaránt csengtek a társalgások alkalmával s a levelezésekbe is átmentek. P. Thewrewk Emil szavai szerint »a ciceronianusok sokat nevettek a holt latin nyelvnek ezt a mesterséges felélédését és ujjá fajultát; de gondoljuk meg — mondja — hogy e nyelvet a történeti szükség teremtette, hogy nagy szolgálattal tett s létjogát ugyancsak e hasznos voltával igazolta, s a nevetés oka azonnal elenyészik.« E szavak eléggé okadatolják azon igazságot, hogy a hol a szükség parancsol, ott bizony a művészetnek nem lehet beleszólása.

A magyar philologusok: P. Thewrewk Emil, Hegedüs István s első sorban Bartal Antal belátták, hogy a haldokló latin nyelv magyarországi emlékei századok emlékéit őrzik, századok felfogását, lelkét tartják lekötve, melyek feloldásra várnak. S az eredménytelenül kitűzött pályázat után 114 év múlva létrejött szótárnak ez adja meg jelentőségét.

Bartal Antal egymaga nagy lelkiismeretességgel mintegy 35,000 szót gyűjtött össze a közép- és újkori latinság szellemének visszatükröztetésére, melyekből összeállította majd minden cím, minden rang és társadalmi foglalkozás megfelelő szavát. Az adatok nagy gazdagságából egy darab művelődés történet tárul elénk. Igazán bámulatraméltó a hazai latin írók gyors elhatározása, valóságos huszártempója a szók alkotásában. Kifejeznek akármilyen fogalmakat, anélkül, hogy megfelelő alakjukat nagyon is keresnék az ókori *classicus*knál. Latinul beszélnek magyar ész- és nyelvjárással »mintha csak Cicerót vagy Liviust hallaná az ember czifra szegedi szürben, avagy zsinóros atillában, sarkantyús csizmával köcskeméti tájszóval szónokolni.« Nekik a *biró* nem *judex*, hanem *biros*; náluk az adót nem *imponere*, hanem *ejectare* szokták s ha valakinek a vagyonát bekebelezték, *incor-*

poraverunt helyett rámondták, hogy *ingremiaverunt*. Így vonulnak el előttünk a *huzarones*, *curucones*, *hajdones*, *lovaszones*, *granaderii* a *brigaderus* vezérlete alatt, mindnyájan magyar mezben, kiknek elnevezését hiába akarnánk *vidimare*, láttamozni a Du Cange-féle, hasonló irányú Glossariumban.

E szótárból legott szemünkbe ötlök a magyarországi latin írók vendégszeretete is az idegen szók iránt, melyeket latinos köntösbe öltöztetve szerkesztet alkalmaznak. Ilyen szókká váltak az olasz eredetű *casamata* (= kaszárnya), a francia eredetű *gagium* (= járadék), a germán eredetű *burgravius* (= várgróf), a török eredetű *vezirius* (= vezér), *chausius* (= csauz), a szláv eredetű *spanus* (= ispán), stb.

Nincs szándékomban Bartal nélkülözhetetlen szótáráról részletes ismertetést nyújtani, mert azt találhatunk bármely folyóiratban. Inkább arra szeretném a figyelmet felhívni, a mi még nincs meg, de a mit a Philologiai Társaság már tervbe vett: egy Bartal munkájához készítenő *Pótkötetre*. Hogy Bartal Antal a magyarországi latinság minden érdekes sajátosságát újszólván egymaga ki nem meríthette, azon nem lehet csodálkoznunk. Maga a szerző is elismeri, hogy munkája nagyon fogyatékos, bizonyítja ezt a szótárához kapcsolt *Supplementum* is, mely a nyomtatás közben előkerült újabb szavakat tartalmazza. Apor Péternek Szádeczky Lajos dr. szerkesztésében nemsokára megjelenő érdekes levelezéseinek sajtó alá készítése alkalmával magam is sok szót találtam, melyeket Bartal, munkájának forrásaiban nem talált meg. Mindez annak a jele, hogy a magyarországi latinságnak még sok kincse van eltemetve az egyes levéltárakban, melyeknek napvilágra hozatalára alkalomhoz mérten, mi is hivatva vagyunk.

Bartal Antal munkájának bevezető részében elősorolja a feldolgozott forrásokat, melyek nagyrészt az Akadémia és a M. N. Múzeum könyvtárából kerültek kezébe. E forrásokat szaporítani és kiaknázni szintén hivatva lehetünk mi is. A szerzetesi könyvtárakban halom számra vannak a középkori latinság magyarországi emlékei. Házi könyvtáraink szintén sok középkori latinsággal megírt unicumot s ritka példányt őrizhetnek, melyeknek értéke a központban való csoportosításuk után nagyon is nyilvánvaló lesz. S ezeknek szótári feldolgozására is első sorban mi lehetünk illetékesek.

Bartal műve a külföld elismerő szavai szerint teljes jözelem a dicsőségre („ist ein voller Ruhmestitel“), melyet tovább fejleszteni, úgy hiszem, mindnyájan igyekszünk. A Philologiai Társaságnak a magyar történelem munkásaihoz intézett szavai szerint: „Ha Bartal egymaga, sok évi fáradsággal hozta létre a Szótárt jelen alakjában: azzal becsüljük meg annak értékét, ha gyarapításához és kiegészítéséhez hozzájárulunk.“

Ép ezért igényel ez a cikk is némi figyelmet a mi részünkről!

Hársing István Cyprián.

Spányik Mihály Gliczér.¹

1782—1850.

„De mortuis bene — aut nihil!“

A nemzet nem azért vándorol el nagyjai sírjához, hogy azt a fájdalmat érezze újra, melyet szívében a már porladozó elköltözésekor érzett, hanem, hogy tetteik emlékét felújítva, követésükre buzdúljon s a feledéstől megmentse munkálkodásaiknak önzetlen fáradozás által alkotott gyümölcseit, melyekben a nemzet szelleme kiváló módon megnyilatkozott. Midőn lelkünk a rend nagyjainak emlékéhez visszaszáll, nehéz eldönteni, vajjon munkálkodásaik sokféleségét, vagy azok bámúlatozó eredményeit csodáljuk e inkább, vagy műveikbe mélyedve, mohó vágygyal szívjuk magukba az igazi piarista szellemet, melynek fuvallatát érezve keblünk dagadozik, szívében erősebben ver, s a hálával telt csodálat érzete bilincseli le egész valónkat. És mivel a szellem mélységébe bocsátkozni lehetetlen anélkül, hogy azt magunkévá tenni ne kívánjuk, Szentatyánk emlékének méltó megünneplése lesz, ha ez alkalommal a nagy magyar piaristák közül Spányik Gliczér emlékeről szólunk.

Férfikora delén állt, midőn történeti kézi könyvét első ízben kiadta s a tapasztalt mester nevét érdemelte ki amikor a rend fiataljai számára neveléstanát megírta.

Közrendű családból született 1782 okt. 20-án Néverén, Barsmegyében. Első nevelését a szülei házában nyerte, hol atyjának erélye s édes anyjának, Annissek Borbálának szeretete az őszinteség, vallásos bensőség és az erkölcsi szép iránt való lelkesedés magvait csepegtették fogékony lelkébe. Mint 17 éves ifjut Bencsáth Vincze rector öltöztette a rend öltönyébe Trencsénben. A novicius évek eltelté után S.-A.-Ujhelyen tanított két évig s ott tette le fogadalmát 1803-ban. Ezután még egy évig Debreczenben tanított, majd Vácson a philosophiát s Nyitrán a theologiát két-két év alatt elvégezvén 1807. aug. Bodonyi Sándor püspök Vácson fölszentelte. — A jó hírű fiatal tanárt mindjárt ott fogták Vácson, hogy a történelmet tanítsa. Ezen állásban 19 évet becsülettel eltöltvén, előjárói kormánytanácsossá tették és a szegedi lyceum és gymnasium igazgatásával bízták meg. Itt három évig volt, melyek elteltével nevezetes változás állott be életében.

A harminczes évek felé a budai egyetemi gymnasium állapota tarthatatlan volt, tanárai nem tudták többé a fegyelmet föntartani. A helytartó-tanács figyelme s a budaiak közóhaja a piaristák felé fordult, hogy reájuk bizzák a gymnasium vezetését. A helytartó-tanács Nagy Pétert bízta meg az ideiglenes vezetéssel, majd 1832 október 18-án ünnepélyesen át-

adta a rendnek a gymnasiumot, melynek előjárói Spányik Gliczért Szegedről felrendelvén, őt bízták meg annak vezetésével. Az ünnepélyen az egyetem rectora, Frank Ignác szép beszédet mondott a piaristák érdemeiről, míg Spányik hasonlóan magasra szárnyaló feleletében a hazafias erények szükségességét és a helyes nevelés elveit hangoztatta.¹

Spányik 1832 óta már rendi kormánysegéd, 1840-ben pedig V. Ferdinánd országos érdekű hivatalt ruházott rá, midőn a helytartó-tanácsban székelő cenzurái bizottság tagjává, a magyar középiskolák tanügyének előadójává teszi. Nagyon fontos állását az ország megalapításával tölti be, tanügyünk emelkedését és a rend tekintélyét magasra emelve. Midőn 9 évi kitartó munkásság után állásától visszavonul, a király a koronás arany érdemkereszttel jutalmazta meg.

Élete utolsó éveit magányban töltötte el. 1844-ben lemondott kormánysegédi állásáról, de 1849-ben újra megválasztották. 1847-ben a gymnasium vezetésétől, később a közügyektől is teljesen visszavonult. Nem tudta magát beletalálni az új, rohamosan kialakuló viszonyokba. Másokkal együtt ő is kétségesnek tartotta a jövőt, a nemzeti küzdelmek végcélját bizonytalannak. Míg a szabadságharc fegyverei csatoltak a rendház ablakai alatt s a budai hegyek az ágyuk dörgését visszahangoztatták. Spányik szobáscskájában irodalmi tanulmányokkal foglalkozott, hogy ez egyetlen szórakozásba ölje bele aggodalmait. Lelki izgalmai nagy beteggé tették, hosszú ideig csak orvosi gondoskodása tartotta fenn életét. A többször alkalmazott érvágás se használt többé, eszméletét elvesztve, társai általános feloldozásban részesítették s így adta vissza lelkét Teremtőjének 1850 nov. 28-án reggel 3 órakor, szerzetesi életének 51-ik, korának 68-ik évében.

Spányik jellemének egyik kiváló sajátága a lakadatlan munkakedv volt, melylyel hazája, vallása és rendje ügyét egész életén át szolgálta. Munkásságának első eredménye történeti művének megjelenése volt, egyháza iránt érzett szeretete iratta meg a szoroson vallásos alapon nyugvó neveléstanát, rendjét pedig odaadással szolgálta egész életében.

(Folytatása következik.)

Szabó László

Béldi.

(Folytatás.)

A tatár rabságból való visszatérés után Béldi az első helyet foglalja el a fejedelem mellett. Apafy maga óhajtott ezt, mert ismerve előnyeiket, érzi és kénytelen belátni, hogy ha előbb jó baza, minden bizonynyal ő ül a fejedelmi székbe s ez az a miért sohasem bízott Béldiben, sohasem tudott benne egészen megnyugodni. Látszólag bár nagy bizalmat mutatott iránta, sőt sok tekintetben gyöngédséget; minden alkalommal, minden módon igyekezett őt kitüntetni, mégis ő volt az, kiben mindig ingott hite, bizalma, mintha már előre látta volna, hogy ez ember még sok zavart fog okozni. Ha érintkeztek, oly finomak, oly annyira ud-

¹ Historia Pragmatica Regni Hungariae Compendio Proposita A. Gl. Sp. Editio Altera

Pesthini 1822.

Doctrina Educationis Quam Compendio Exhibet Gl. Sp. E Scholis Piiis

Budae. 1835.

Oratio Quam In Comitibus Provincialibus Schol. Piar. Ad Patres Ex Hung. Ac Transs. Vacii Congregatos Habuit Gl. Sp. 838. aug. 19.

Budae, 1838.

¹ Takáts S. Budap. Piarista Koll. Tört. 3/4 s. a. k. v. II.

variasak voltak egymás iránt hogy szinte látni lehetett, mily vékony hajsza köti össze színlelt barátságukat. Minden találkozás alkalmával attól féltek, hogy úgy ta'álnak összekocczanni, hogy a világ is megfogja tudni, hogy egymásnak halálos ellenségei. Ez érzés sugárzik minden tettükből, beszédükből egész életükben.

Jóllehet az elsőség Bédit illette, de azt csakhamar a heves, féktelen természeténél fogva törvényt nem ismerő, büszke fedelmi rokon, Bánfy Dénes ragadta magához.

E két főúr nagy száka volt a mindenható miniszter, Teleki Mihály uramnak a szemében, a ki szerint annyira utjában állottak, hogy miattuk sem e öre haladnia, sem belátása szerint való politikát folytatnia, sem erős, biztos kézzel kormányozni nem lehet; a zárszó: mindkettőt kell eltávolítani, megsemmisíteni.

— De hogyan?

— Hiszen vetély társak! Egyiket a másik által. Bánfy különben is maga rohan vesztébe. A törvényt minduntalan áthágja s ha a tanács ülésen a sok panasza miatt ellene felszólalnak, dőlős gúnnyal vág vissza: Ha nem tetszik, ám tegyenek róla.

Nyugtalan vére, rakoncátlan természeténél fogva az országgyűlésen is többször összetűz a tanács urakkal, de főként Bédivel, ki szavait magára véve ily alkalommal mondotta e vést jósló szavakat: „Vigyázz magadra Dénes, én nehéz székely vagyok, s ha rád esem, úgy összetörhetlek, hogy többé föl nem kelhatsz.“

Teleki e tragikumot magában rejtő szavakat nem felejtette el; és mikor Bánfy hatalmaskodását, féktelen, rakoncátlan viselkedését tünni már nem tudta, elmegy Bédihez, és még számtalan vádat hoz fel ellene s kéri a liga aláírását. Az asszony is hallja beszédüket s rögtön esdve kéri férjét: »Uram! szerelmes Uram! szívem Uram! ne adj hitelt Teleki Mihály szavainak, mert bizony megcsal s elveszt téged is.

— Eredj, ha asszony vagy! mondja a férj.

— De az asszony annál inkább könyörög: szívem Uram! ne higgy ennek a gonosz embernek, mert hallom, hogy Bánfy Dénes ellen akar ingerelni, de ha azt elteheti láb alól, bizony téged is elfogat. Vaj' ki jól ismerem Teleki Mihályt, ne hidd, akár mint esküdjék, mert nincs nálla jó lelkiismeret; itt vagyok, ha megölsz is, de nem javallom dolgotokat! Az asszony ezzel távozik s az aláírás későbbre marad.

— Bédi szobájába vonul s elgondolkozik Teleki és neje szavain.

— Ördög és pokol — fakadt ki végre — miért esdekel ez asszony annyira Bánffy életeért?...

— Nem felejtette el a csókot?... Oh! az a csók... az a csók úgy égeti lelkemet!...

Az én hű nőcském — a kis gerle, az erényes eszményileg tiszta Vitéz Zsuzsanna Annyira szívén viseli annak életét?... Nincs-e itt elég adat az értelmet elhomályosító, bösz féltékenység számára, mely semmit sem hagy meg eredeti színében, mely még a legtávolabbi hasonlatokkal is kapcsolatot von s melyet a sors szüntelen azon átkával terhel, hogy eszét figyelmét örökké azon válságos részletek kerüljék ki, melyeken az egész, mintegy sarkponton, megfordul...

¹ Cserei M. Historia.

A napokban többször láttam bánatosan könyezni. Igen, láttam őt szomorúan bágyadtan, kísírt szemekkel; a szorgos gazdasszonyt unatkozni.

És ha az unalom vagy kiábrándulás csak egy porszemnyi ürtás is, a te szivedbe, asszony, s tüstént oly változékony lész, hogy az erkölcs tengelyéből a legkissebb szellőcske kilebbent. Ha férjed szenvedélyes, — lanyha, kitörés nélküli józan életre vágyól; ha mérsékelt véralkatú, — rázkodásokra, érzésviharra van szükséged: mert változékonyosság a te neved nő! élted élményed ledérkedés

E vádak azonban csak a szenvedély első rohamában jöttek ajkára, mert mikor a féltékenység viharától felkorbácsolt hullámok lassan elsimultak, kénytelen volt beismerni, hogy nevében több erényt, szigorúbb erkölcsöt kell keresni.

De a hatás alól mégsem tudott egészen szabadulni és Teleki további esküdzéseire aláírja a ligát oly feltétellel, hogy nem elenzi Bánfy elfogatását, de még ne öljék.

A párka azonban már készit ollóját, hogy elmesse élte fonalát. És esodálatos, hogy nem jelenik meg a nemtő angyal, a glorificált Bornemisza Anna, hogy védő szárnya alá vegye a halálra szánt áldozatot, nem jó segítségére annak férjének, kihez a baráti szeretet s vérrokonság legszentebb köteléke fűzte, hogy megmentse az enyhet adó álomból ébredő feleséget a borzasztó való, kétségbeejtő fájdalom mardosó kínjától. Oh vagy lehetne-e arra még csak gondolni is, hogy erről nem volt tudomása, hogy hozzá nem jutott el a szomorú hír, vagy ha igen, már későn?...

Halál volt írva Bánfy sorskönyvébe s az állam politika követelte azt.

Miután kimondták az ítéletet, végrehajtását legnagyobb ellenségére, a boszúvágygyal teli gr. Csáky Lászlóra bízták, ki váltott lovakon sietett a parancsnak eleget tenni

Éjjel érkezvén Bethlenbe, az ott levő református papnak, Pataki Istvánnak megparancsolja, hogy azonnal értesítse urát az ítélet felől.

Miután a lelkész az ítéletet felolvasta, felszólítja a rabot, hogy készüljön halálra. Ezután felvezeti egy tágas terembe, mely fekete lepellet volt bevonva s a közepén állott a töke, mellette a bakó. Mikor Bánfy a terembe lépett, egész testében megrendült s egy ideig csak járkált a töke körül, mintha remegett volna az iszonyatos pillanattól.

»Uram, ennek meg kell lenni!« szolt Csáky túrelmetlenül

Bánfy letérdel, Pataki imádkozik, a bakó sujt s az élet megszűnik.

Halálának oka, hogy „egyedül kívánt uralkodni, magához képest mást semminek tartván, sokaknak régi határokat elfoglalta s hogy előtte a törvények könyve úgy be volt kapcsolva, hogy akárki is perleni vele elfelejtette, nem a törvényes igazságtól, hanem hatalmától és kegyetlenségétől félvén; fejedelmünket pedig méltóságos székiből szemlatomást akarta kiforgatni.« E vádak — bár nem minden alap nélkü — nagyon súlyosok voltak, a melyekre akármit s akármiként felelt, halnia kellett.

Bánfy halála után most már tényleg Béli az alter ego, de úgy látszik nem okult elődje példáján. Vagyonában és nagy pártjában bizva, elég erősnek érzi magát arra, hogy ely jogokat gyakoroljon, melyek egyedül az országgyűlést illeti meg.

Lakodalmakban, vagy más barátságos összejövetelekben nagy páthosszal hangoztatta, hogy a jelen állapotok tűrhetetlenek, ezen segíteni kell s meg is igéri, hogy így-meg úgy fogja az ország bajait, nyavalyáit megorvosolni. Nagy hiba, hogy nem törődött az-zal, hogy efféle beszédekkel a tömeget izgatja s ennek lehet tulajdonítani, hogy ellenségei s minden mozdulatára leselkedő udvar kémszemei, beszédeit elferdítették és reform-törekvéseit is lázadásra magyarázták.

Teleki valósulni látja tervét. főleg mikor hírért veszi az összeesküvésnek, mely eltölti az egész fejedelmi udvart, — a mely összeesküvők közül „Immár egy embernek minden készületi megvannak a fejedelemséghez.”

Nem szalasztja el az alkalmat, hanem hitelt ad a kósza hírnek, a fejedelemehez siet s mikor magukra maradtak és bizalmasan beszélgettek, egyszeresak felveti Teleki a kérdést!

— Tudod e mily veszedelem fenyeget téged és a trónt?

— Hallottam hírért, — mondja Apafy, — de nem tudom komolynak venni

— Pedig annak vehetnéd, mert lásd — mondja gúnynyal — csak egy csekélységet akarnak tőled kicsikarni, nem kisebbet, mint a fejedelmi pálcát; különben kegyesen megengednék, hogy akár a lantot, akár pedig Bacchus venyigebotját forgasd kezvedben.

Apafyt e beszéd nagyon felingerelte és bár igen kényes oldalát támadták meg, mégsem adta ki rögtön az elfogatási parancsot.

Naláczai és Székely László pedig mindent elkövetnek, hogy az összeesküvőkre a felség és bazaárulás bélyegét nyomják, de mert egyetlen biztos adat nincs, a mi állításaikat támogatná, csak nagy nehézen tudják rávenni a fejedelmet, hogy az összeesküvők fejét, Béliét elfogassa. Végre a sok rábeszélésnek engedve, Fogarasba hívja Béliét, fejedelmi ebédre. Az ebédnél a szokott módon jobbára ülteti, da egy pohárköszöntőn kívül egy szót sem szól hozzá. A rövid ebéd után a fejedelem szokatlanul komor arccal vonult lakosztályába. Béli észrevette, hogy a fejedelem haragszik reá, de hogy miért, azt nem tudta. Majd ő is szállására megy. De alig ért oda, nyomban nagy zajjal, lármával vagy 150 német és magyar gyalogos körül veszi a várat s minden kijárást eláll. A cselédség, — mely a zajra összesereglett. — valamint Gyulai Tamás, a vár parancsnok megrémülve kérdezi: mi baj?

— Béli nyugodtan, őket vigasztalva, mondja: ne féljetek ti, engem fognak el.

Alig hangzottak el e szavak, rögtön belép a sereg kapitánya s Bélihez fordulva mondja: a fejedelem nevében kövessen!

Béli ártatlansága érzetében nem szegül ellen a parancsnak, követi vezetőjét és eljut a vár nyirkos

börtönébe, a hol lánczra verve hagyják sóhajtozni jövő sorsa felett.

Míg a tanuvallomásra került a sor, addig a rab nyugodtan várta kétes kimenetelű sorsát a fogarasi várban, a mely már a XVI. században kemény erősség volt. Széles és mély árkok vették körül, melynek vizét az Olt-ból frissítették föl, a mely árkokban ősidőkől fogva maig is nagy csukák, harcsák tanyáznak. A külső várfalakat földhányások védelmézik. Még a régi időből maradt kapun át juthatni a jó széles udvarra, a melynek közepén van egy négyszögletű kastély.

E kastély két emeletes, a fejedelmi lakó szobák a keletdéli oldalon voltak az első emeleten; ugyanitt a keleti oldalon volt a lovagterem, a déli szegleten gyönyörű szép kápolna s az északi sarkon a várkapitány lakása.

Legutóbb a katonaság tett változásokat, a menyében néhány nagyobb termet kisebb szobákká alakított. Általában a nagy szabású termek meg most is arra engednek következtetni, hogy Fogaras nem magán ember lakása, hanem országos vár és fejedelmi lak volt.

A négy szögletű belső kastélyban az udvarra nyíltak a foglyok ablakai, melyeken keresztül minden este lehetett hallani, mint éneklő Béli búsan:

»Kegyelmezz meg Uram nékem
Mert az ember üldöz engem.«

kezdetű zsoldárt. Majd midőn az öregséggel járó betegeskedés és lelki szenvedések is keserítik rabsága szomorú napjait, fájdalmas hangon panaszkodva ily kérénynyel fordul Apafyhoz:

»Noha az én Istenem gonosz akaróim vádlások által Ngd. méltóságos személye, nevelt édes hazám javát kormányzó ur rend, bizodalmas uraim s egyszersmind atyámfiai előtt életemnek vénségében ily gyalázatos rabságnak próbája alá vetett, mind az által kegyelmes uram békességes lelkiismerettel szenvedvén, kérem csak azon Istenemet alázasosan, ártatlanságom kiterjedésével Ngd. ellenem fölgerjedt kemény nehézségét csendesítse, kit, hiszem Isten ő felségét, az idővel kinyilatkoztat, vagy csak eddig is napfényre hozott.

Könyörgők azért Ngdnek mint kegyelmes uramnak, hogy elsőben Istenért, szerencsés boldog életért, azután Ngd és boldog emlékezetű kegyelmes uraim és nevelt édes hazám mellett számos esztendő alatt életem koczkáztatásával eltöltött szolgálatomért szánja meg keserves rabságomat Könyörüljön halálát inkább, mint életét kívánó szomorú sorsomon és fejedelmi kegyelmességének dicséretes terjedésével bocsáttasson el rabságomból, ne kellessék halálomat sietető időre haladó rabságommal lelkemet terhelnem s életemet fogyatnom. Hogy így hátra maradt életemnek kevés napjait Ngd kegyelmessége alatt csendes lelkiismerettel eltöltvén, nyerhessem Ngd-től s édes nevelt hazámtól tisztességes koporsómba szállásomat!«

(Befej. köv.)

Kemény János.

¹ Az eredeti gr. Béli Ákos levéltárában.

Hadijelvények a magyar hadseregben a mohácsi vészig.

(Folytatás.)

Nemzeti történelmünkben nincs egyetlen kiválóbb csata, a hol ne szerepelt volna a szent kereszt, mely elragadó fenyességben tündök ött a hadseregben, mint nap az égi testek között. Ez volt a sereg védő bástyája, mely alatt eljutott a magyar nemzet a küzdelmek dicsőségének csarnokához. E mellett szól Szt. Lászlónak a katonákhoz intézett buzdító beszédében az: „Gyávaságunk béreül kiírtatni látnók-e e hazát *bemocsokoltatni a szent keresztet, hitünk e szent jelét, a mely alatt annyiszor oly biztosan harczolánk?*“ Kell-e ennél kitünőbb és nyomósabb bizonyíték a *szent kereszt*, mint hadi jelvény mellett? E szavak nem kevesebl fényt árasztanak e szent jelvényre, mint a többi harci események. A *kereszt tüzes oszlopa* volt a magyar vitézeknek, mely lángoló lelkesedést és bámulatos erőt öntve a már csüggedő katonák lelkébe, biztosan vezérli őket a győzelmi babér kivívására. E jelvény látása oly hatással van a csatát már elveszetinek gondolt seregre, hogy mintegy megújulva kimerültségéből, csodálatos lelki elszántsággal támad a már győzelmi mámorban uszó ellenségre és kiragadja keéből a már magáénak hitt győzelmi koszorút.

E jelben győzött Constantinus, e jel által vívta ki a magyar törtélem legnagyobb hőse is, Hunyady János, magyszerű győzelmeinek hosszú sorát. Csak az utolsóira hivatkozom, mely hadvezéri dicsőségének koszorújába az utolsó babért helyezte. 1456-ban a mindent meghódítani akaró török had ostrom alá fogta Nándorfehérvárt. Hunyady megindult a vár fölmentésére a világ minden részéből fegyvereseket gyűjtött Kapisztrán Jánossal, a ki kezében a *szent keresztet tartván* buzdító és kedélytrázó beszédével rendkívüli nagy bátorságra tüzelte a sereget. A csaták dicső halálát óhajtó sereg élén egy *Péter nevű nemes vité a szent keresztet*. A függetlenségért és szabadságért élett és vérét áldozni mindig kész magyar hadsereg leirhatatlan lelkesedéssel és oroszlán bátorsággal fogott hozzá lelekemelő nagy feladatához: hazája felszabadításának nemes és magasztos munkájához. A mindenünnen összeszedett seregeikkel megtámadták az ozmanok vízi csapatát és elhatározó ütközetben iszonyú vérontás között megverték őket. A várban azonban megfordult a szerecsenek közkája. Kapisztrán lángbuzgalma, Hunyady fáradhatatlan tevékenysége és lelkesítése folytán azonban teljes elkeseredés és hősi lelkesedésben folyt vérengző harczban végre az ellenség megtöretve futásnak eredt, folyvást öltetvén az őket a táborig üldöző, számban és erőben nagyon megfogyott magyaroktól.

A következő napon a harczihévtől megittasult kereszties had sebes rohamban ütött a szabadban táborozó ellenségre. Isszonyú lárma és vérontás keletkezett. A török had a legnagyobb zavarban nem fegyverfogásra, hanem csak menekülésre gondolt és oly csúfos vereséget szenvedett, hogy futással is kevés menthette meg életét.

„E jelben fogsz győzni,“ különösen teljesedésbe ment a magyar hadsereg csatáiban is, mint a történelem tagadhatatlanul igazolja. Sokat köszönhet nemzetünk a szent keresztnek, melynek csodálatos erőt tulajdonítván, hirtelen halállal bűnhődött az arra hamisan esküdött ember. Számtalan eset közül a következőket hozom fel ez állítás beigazolására. »Midőn a'Vladimirko II. Gézának tett esküjét megszegte, 1153-ban Boriszovics Péter a magyar követekkel Géza keresztjét Przemyslbe vitte, hogy Vladimirkot ígéretének beváltására bírja. De minden eredmény nélkül. „Hát meg akarod szegni, fejedelem, esküdet, melyet a *keresztre tettél?*“ kérdé Péter. »Arra a kicsi keresztre?« veté közbe Vladimirko. »*Kicsiny a kereszt! igaz!*« válaszolt Péter, »*de nagy az ereje mind az égben mind a földön.*« Hallottad, mit mondott róla a király követe?«

— — — — — A követ távozott és Vladimirko még az éjjel meghalt. Mert ki a keresztre hamisan esküdött, volt a magyarok hite, meghal.¹

Igy lett a szent kereszt kilencz százados jelvénye hadseregünknek.

Nemzetünk szabadságszerető lelke bearanyozza dicső hadi tettekben kimagasló ezredéves multját, melynek jellegét és díszét mindenkor megadta a lángoló hazaszeretet, melynek ép oly éltetője a szent kereszt, melyben az visszatükröződik, mint a nap jótékony melege a növényvilágra. A szent keresztnek köszönhetjük, hogy annyi küzdelem és veszély után béke és nyugalom sugárzott le az országra.

A hazánk felett lebegő zivatar elvonulása után az annyira óhajtott és keresett béke idején is példás tisztelettel és ragaszkodással viseltetett a magyar nemzet a szent kereszt iránt. Sok viharos, orkánként dühöngő időnek sem volt hatalma s ereje a nemzet szívéből kiirtani a keresztet, mely fényes díszje volt a hadi zászlóknak is.

A zászló, mely »a nemzeti védnemtő Turul képpével kétség elenül a jelvények egyike« volt, a magyar nemzettel rokon hún néptől veszi eredetét. A hunok győzelmét hadi zászlóin lengő Turul, mint a rómaiak az ezüst sas alatt hadakozott a magyar egészen Géza fejedelem koráig. „Baneriumquoque regis Ethele, quod in proprio scuto gestare conmoberat, *similitudinem avis* habebát, quae hungarice *Turul* dicitur, in capite cum corona, istud enim banerium huni usque tempora ducis Geize dum se regerent pro communi, in exercitu semper secum gestavere.«²

E »nemzeti hadak és hősök eredetét, végzetét intéző, nemzeti tündéri védnemtő« Turulról Nagy Gyula azt mondja: »A hun-magyar hagyományok egyik legérdekesebb és legjelentősebb részlete a turul (kurul, karaly, karvaly) vagy saskeselyű regéje, mely a legszebb költői mythoszként fonódik mondáink egybefüggő láncolatán végig. A turul madár pogánykorunk hitregés világának saját és eredeti alakja; szerepe és tündéri, végzeties, majdnem isteni! Megtermékenyíti az anyák álmát, hogy hősök szülessenek, a nemzeti hadak sorsát végzetszerűen intézi, hosszú vándorútján

¹ Pauler: A magy. nemz. tört. XV. fej. 36^a. 1.

² Kéz. 1. 2.

kísérője a népnek az ígért új hazába, melynek határain sokaságának sűrű szárnycsapásaival veri a csüggedőket. „mert az Isten akarja vala, hogy hamarabb szálljanak alá Magyarországra.“ Koronás képe ott leng a fejedelmek zászlóin s győzelmesen vezérli harcziában a nemzetet, melynek bölcsőjétől kezdve hű nemtője marad mindaddig, míg nem szerepében a megváltó hí tének jele, az apostoli kettős szent kereszt váltja fel.¹

Nem állíthatjuk egész biztonsággal, vajjon a turul is birt-e ama búbajos jóstehetséggel, mint az északi regék hollója, hogy győzelmet jelezve csattogtatta szétterjesztett szárnyait, vereség esetére nyugodtan ült a zászlókon. Arany hinni látszik e nemzeti hagyományban, midőn Keveháza győnyörű énekében így zengedez:

Barna hajú szép hunlak,
Mi haszna még a gyors nyilak!
Bár tőlük a nap elborul,
Tárnak völgye bealkonyul,
Zászlótokon lecsüngve áll,
Nem repdes a turulmadár.

Majd alább a czezunmauri harcznál:

Harmadnapon kürtödbe fúsz
Tordia fia hős Bendegúz!
Zászlóidat a keleti
Szellő vígan lebegteté,
Hogy a Turul repdes belé
Nyugot fe'é, nyugot felé.

Bármelyik nevét fogadjuk el a turulnak, annyi kétségen felül áll, hogy „a sasok fejedelmi családjából való“, s mint a bátorság, erő és gyorsaság jelképe, méltán ékíthette a honkereső magyarok harczi lobogóját. A turul, mint a hódítás eszméjének kifejezését és mint hadi jelvényt, sokszor látta a magyar hadsereg felragyogni győzelmi nimbusában. A mit porlepte kronikáink naiv természetességgel elbeszélnek a turulmadaras zászlókról, mindaz megfelel a történeti valóságnak is. Ha a bécsi képes és más kronikákban található igénytelen ábrákat megvizsgáljuk, arra az eredményre jutunk, hogy „a turul nemcsak, mint czimer, hanem mint az egész nemzet hadi jelvénye is szerepelt.“

Vajjon az erdélyi vármegyei magyarság használta-e az ütközetben és zászlóin hadi jelvény gyanánt a turult és voltak-e egyáltalán hadi zászlói? még bizonyításra szorul. Erre vonatkozólag jegyzi meg Jakab Elek,² hogy az erdélyi részeknek a vezéri korszak alatt e tekintetben való állapotát mérő homály fedi; csak annyi bizonyos Kézai kronikájából, hogy a magyarok zászlók alatt jöttek az új haza elfoglalására: Egressi ergo vexillis cum uxoribus stb. A királyság korából is a mohácsi vészig csak némi töredékek vannak eddigelé felderítve. Hadi zászlói voltak már a legősibb kortól kezdve a magyaroknak, székelyeknek és szászoknak, — de nem ugyanannyi politikai egység konkrét értelmében véve e nemzeteket, a mi sokkal későbbi kor fejleménye; hanem a várrendszer idejében a vármegyei fegyveres szabad nemessége előbb a várispán, később a vármegyeispán alatt, a székely fegyveres erő a székely ispán alatt, a ki gyakran vajda, al-vajda is volt, ezeken kívül a királyi várak fegyveres szolgálóiból, a szász városokból és más fogadottakból alakult királyi csapatok a királyi hadse-

reg főkapitánya alatt katonáskodtak; mindeniknek volt zászlója, diszlett azon valamely hazai jelvény, melyből később a czimer alakult. Számos törvény van történeti kutfőgyűjteményeinkben, az iránt rendelkezők: kik, hogyan, minő zászlók alatt voltak kötelesek harczi menni. Ország zászlója, királyi zászló, zászlós ur, zászló tartó — történeteinkben sűrűen előforduló kifejezések — valamennyien ama tény bizonyítják.

Ezen időszakból azonban sem a magyar várispánok és vármegyék, sem a székely székek kapitányai és ispánja zászlóiról és az ezeken netalán volt feliratokról és cimerekről semmi sincs följegyezve, vagy ha van, eddigelé fölfedezve nincs. Az oklevelek nem szólnak a felől, s a királyok pénzein, a pecétygyűjteményekben az erdélyi részeket illető bármely jelvény, annyival kevésbé czimer, mint az önálló államlétnek jelvénye nem fordul elő.

Több hiteles adat bizonyít azon nézet igazsága mellett, hogy az erdélyiek a magyarok czimeres lobogóját használták. Károly Róbert királynak 1321-ből származó leveléből megtudjuk, hogy Imre fia, Miklós csúcsói várnagy, azon időben az erdélyi magyar részek sasának hordozója, vagyis zászlótartója volt: Comitis Nicolai filii Emich (Emerich) Castellani de Chicho ac Ductoris alias aquille seu vexilli Universitatis regnicolarum hungarorum partium transilvanarum.¹

Másik 1437-ből eredő okirat szerint az erdélyi magyarok és oláhok: a nemesség zászlótartója Vajdaházi Nagy Pál volt; Paulus Magnus de Vaydahaza, vexillifer Universitatis Regnicolarum Hugarorum et Valachorum (nemesek) Transilvaniae.²

A történeti adatok szerint az erdélyi magyar vármegyék nemessége a XIV. század elejétől a XVI.-nak majdnem végeig mindenha saját nemzeti lobogója alatt harczott és zászlaján sást hordott hadi czimerül.

Nagy Gyulával „fel kell tennünk, hogy a sas-czimeres zászlót a magyar királyság első 300 esztendeje alatt is hordozták Erdélyben, sőt igen valószínű, hogy hordozták Magyarországon is, mert hiheőbbnek látszik az, hogy ez ősi szokás a XIV. század kezdetével a nemzet egy részénél megszűnt, mint az, hogy a másikonál éppen csak akkor kezdődött volna.“³

Kemény József gr. — Thuróczi után — azon merésznek látszó, de a történeti valósággal megegyező tény állítja, hogy a magyar nemzet e saját katonai czimerét Ázsiából hozta magával: Haec quidem insignia per Hunnos sive hungaros usque ad tempora ducis Geysae, filii ducis Toxon, gestata fuere;⁴ azt a csatában zászló gyanánt használta, de — ugymond — nem lehet tudni, mily alakban: mivel semmiféle nemzet iróinál lerajzolva nem találjuk. Dugonics fekete színűnek tartja a magyarok czimerét alkotó sást s azt — Thuróczit követve — Etele koronás saskese lyűjének — astur, karuly — gyanítja: „Suis quoque bellicis pro insignis, tum in scuto, tum in vexillo, avis imaginem ad modum asturis depictam, coronam in capite gerentem gestari faciebat.“⁵

Csak a természetes következmény, hogy a keresztény vallás fölvételével megszűnt a pogányságra

¹ Némz. Társalkodó 1833. II. 322 l.

² Turul. 18-3. évi folyam.

³ M. Joh. de Thurócz. Chronic. Hungar. Schwandtnernél XIII. fejt. 62. l.

¹ Turul, 1883. évi folyam.

² Századok. 1867. IV. füz. 336-337. l.

emlékeztető turul ékesíteni a nemzet lobogóját. Mert, Muglen szavaival élve, valamely nemzetnek a keresztény vallásra térítése után a fejedelmeknek eddigi jelvényüket is, kellett, hogy megváltoztassák: „darnach begunden die fursten das vor enant tzaichen verwandeln und verkeren¹.“

De miként a pogányság sem szűnt meg létezni egyszerre a kereszténységen nyugvó monarchia megszületése után, úgy e jelvény is fentartotta magát még egy ideig a szabad magyarságnál, mint az Omode család (Árpádi Aba király nemzedéke) címerén is „a vért felett egy jobbra fordult, hajlott orrú, szép sasfő látható, melyet apró pontozatok szent kört vagy napot ábrázolva vesznek körül².“ Az ország elenodiumai közt mint szent István zászlója foglal helyet: „Insigne s. regis Stephani vexillum³.“ Valamint Révaynál: „Olim et divi Stephani vexillum in coronationibus praeferebatur.“

A nemzeti emlékek azonban ősi zászló néven emlegetik, mint nemzeti jelvényt a királyság előtt: „Insigne sancti regis Stephani vexillum, quo prima dies regni dudum freta fuit, totque per annos, pia religione futuris regibus servatum⁴.“

A külföldi kronikák sárguló lapjai hitelt érdemlő bizonyítékokat tartalmaznak arra nézve, hogy a magyar nemzetnek a honfoglalás idejében már voltak hadi zászlói, mivel külföldi kalandozásaik ezek alatt folytak le. Widukind értesít, hogy 938-ban Steterburgnál a magyaroktól néhány zászlót elvettek. De maradjunk a mellett, mit biztosat tárnak fel a hiteles hazai egykorú kulforrások. Alpárnál Bules zászlót emelve megindult az előcsapatban harezolni⁵ Nándorfejérvárnál Lél a maga címeres zászlóját fölemelvén, viadalra kiállott⁶. A magyar nemzetnek tehát már akkor is volt hadi zászlója, mikor felismerte Európa borongós egén ama vezérszillagot, mely öt ledőlt országok romjain biztosan vala vezetendő, és megszállott Pannonia virágos kertjében. Ebben a történetirók is egyet értenek. Már e korból is címeres zászlókról beszélnek a kutfők, mint Anonymusnál olvassuk: Szoárd és Kadocsa egész seregestől fölemelt címeres zászlóikkal áthajóznak a Duna vizén⁷.

A kereszténységen nyugvó monarchia megalakulásával megszűnt a pogány jelvényekkel ellátott zászlók létjogosultsága és helyet adott a keresztény jelleggel bíró címeres zászlóknak. Ez könnyen érthető, mint már fentebb láttuk. A magyar hadi zászlókon szent Istvántól kezdve többnyire a remény csillaga, szűz Mária képe látható, igen gyakran karján a gyermek Jézussal, hogy nemzetünk Mária oltalma alatt a kereszténységnek erős bástyája legyen. Szt. László pedig a zászlókon levő Mária képe köré e szavakat himeztette: *Patrona Regni Hungariae*, mint a későbbi századokból fenmaradt lobogók mutatják. A nemzet nem is csalódott reményében, mert »szívünk szent hálaérzettel telik meg, mint a virág nyári reggel

¹ Cap. V. Kovachichnál 9. l.

² Jerney 8:9. tudt. 2, 202.

³ ⁴ Thurocz. 3. 7.

⁵ ⁶ Béla jegy.

⁷ Zuard et Cadusa cum omni exercitu suo elevatis vexillis signiferis aquam Danubii transnavigaverunt. Anonym. A magy. tett. XLV. fej.

harmatával s örömmel tekintünk vissza az ezeréves borús és fényes napjaira, melyekben az Isten oltalmazott, a szent szűz, a mi országunk égi királynéja, érettünk könnyörgött. A hadi zászlók között nagyobb és drágább a Szűz Mária zászlója volt, mely nem hiányzott hazánk egyetlen csatájából sem. Szt. királyainkon kívül N. Lajos és Hunyady János öly rajongó szeretettel karolták fel a Mária képe díszítette lobogókat, melyhez foghatóbbat a világtörténelem is alig tud felmutatni. N. Lajos 1366-ban a törökök ellen indulván Szűz Mária zászlójának elővittele mellett megtámadta a félholdat és a haláltusát vivó magyarság fényes győzelmet nyert, A magát Mária bajnokának valló Hunyadyt nem is említem, kinek csatáiban mindenütt ott lengett a máriás lobogó, a várnai ütközetben a nagyváradi püspök tartván azt, a melylyel ott is vészett.

(Bef. köv.)

Bognár Pál.

Apróság

A „Magyar Földrajzi Társaság“ 1901. éviől szóló elnöki jelentésében egy szép tudományos eredményről olvastunk, mely egyik rendtársunk évek óta buzgón folytatott kutatásait koszoruzta. A nevezett társaság elnöke ugyanis a tagok külső munkásságait felsorolva, jelenti hogy:

„Ide kell soroznunk *Laczkó Dezső* veszprémi kegyrendi főgymnasiumi tanár buzgólkodását is, a ki Veszprém város környékét tüzetes tanulmányozás tárgyává tette és a trias rétegekből a múlt évben is érdekes és tudományos szempontból nagy értékű kövületeket gyűjtött. *Laczkó Dezső* múlt évi gyűjtésének koronája azon csaknem teljes teknősbéka csontváz, melynek koponyája a kőzetből tökéletes épségben kipraeparáltatott. A koponya a mindkét állkapocsban levő fogazattal a fogakkal ellátott első teknősbékát és egyszersmind a legrégebb triaskorú teknősbékát, mely a teknősbékák ősi alakja, képviseli.

A teknősbékák és a hüllők rendszertani osztályozása *Laczkó Dezső* veszprémi lelete következtében lényeges változást nyert; a teknősbékák rendje új nemmel szaporodott és eddig ismeretlen helyzetű fossilis hüllő-család került az eddig egyetlen fogas teknősbékával a teknősbékák rendjébe.

Már múlt évi jelentésünkben (Földr. közl. XXIX. k. 253. old.) előadtuk, hogy *Laczkó Dezső* gyűjtésének csontmaradványai feldolgozását *dr. Jaekel Ottó* berlini egyetemi tanár, a fossilis hüllők és halak jeles specialistája volt szíves elvállalni. *Jaekel* félévi munkával praeparálta ki a Veszprémből hozzáküldött nagy kötuskókból a nagy értékű teknősbéka-koponyát, a hozzátartozó páncéldarabokat és az állat többi csontját. Ez az őslénytani lelet szépsége, egyetlen volta miatt, de főleg tudományos értékét tekintve a legbecsesebb minden eddigi magyarországi kövületkincs között. *Jaekel O.* tanár *Placochelys placodontá*-nak nevezte el ezt a veszprémi trias teknősbékát.

Az általtalunk gyűjtött trias fossiliák... leirt és lerajzolt eredeti darabjait, melyek közt a legtöbb *Laczkó Dezső*-tól származik, a választmány határozata szerint, és *Laczkó Dezső* hazafies elhatározásából a nagymélt. földm. ministeriumhoz tartozó M. Kir. Földtani Intézetnek fogjuk felajánlani.“

(Földr. Közl. XXX. k. 3. füzet, 130–131. lapok.)

Vegyesek.

Olvasóinkhoz. Az idő rövidségére való tekintetből azon kérelemmel bátorkodunk újból lapunk szíves olvasóihoz fordulni, hogy esedékes hátrálékban levő előfizetéseiket lehetőleg rendezni sziveskedjenek, mert

csak így, az ő támogatásaikkal kapcsolatban felelhetünk meg elvállalt feladatainknak.

Ünnepély. Szent alapítónk kegyeletes emlékére évenként megtartani szokott ünnepélyekhez bizonyos benső fiúi ragaszkodás és lelkesedés gyümölcseként járult a budapesti Kalazantinum „Academia Calasantiana” körének ápr. 13. megtartott ünnepélye. A gond-
dal és csinnal összeállított műsor a következő volt: Balfé: Nyitány, a Czigánynők operához. Előadja a zenekar. Szűz anyánkhoz. Irta és szavalja Horváth Jenő. Kreutzer: Kápolna. Előadta az énekkar. Kal. Szt. József szelleme. Irta és felolvasta Zimányi Gyula. Jerwitt: Serenáde. Előadta a zenekar. Spányik Mihály Glycer. Irta és felolvasta Szabó László. A Laszky: Ninon. Előadta a zenekar. Beethoven: Isten dicsősége. Előadta az énekkar. Ullrich József: Vade Romam. Szavalta Schütz Antal. Induló. Előadta a zenekar.

Kolossvári Kalasantinumunk is ápr. 13-án tartotta az »Akademia Calazantiana« diszüléseként Kalazantius ünnepélyét, mely a következő számokból állott: Fohász Hoós I: Előadta az énekkar. Kalazanti szt. József emlékezete. Irta Palósti Gyula. Szavalta Dombai Gyula. Emlékbeszéd Endrödi János fölött. Tartotta Visegrádi Lajos. A dal, Spohr L-től. Előadta az énekkar. A gyűlés őt. Rus-el Károly igaz. ató ur nyitotta meg szép szavakkal, melynek végén ugyan-
csak ő mondott köszönetet a vendégeknek szives megjelenésükért. Anyaházunk tagjai közül jelen voltak: Kozár Ferencz házfőnök. Erdélyi Károly dr. igazgató, Tóth Sándor. Lóky Béla dr. Tubán Tibor és Varjas Endre gymn. tanárok. Az egyes számok élénk tetszéssel fogadtattak.

Róssahegyi főgymnasiumunk tanuló ifjúsága odaadó lelkesedéssel ülte meg ápr. 20-án XIII. Leo dicsőséges uralkodása 25 éves jubileuma alkalmából rendezett ünnepélyét, melyet istenitisztelet előzött meg. Maga az ünnepély tárgysorozata a pápai himnus főlemelő hangjaival vette kezdetét, mi után Feld Vilmos főgymn. hitszónok tartotta meg alkalmi beszédét. Két számmal szerepelt a kegyesrendi növendék papok ének- és zenekara is, mely között Kovács Dezső k. r. n. p. szavalta el Bán Aladárnak „XIII. Leo pápaságának 25. éves jubileumára” írt költeményét. Az ünnepély a Szózat eléneklésével ért véget.

Meghívó érkezett hozzánk veszprémi főgymnasiumunk által május 14-én Ányos Pál emléktáblájának leleplezése alkalmából tartandó irodalmi ünnepre és hangversenyre. Az ünnepély szentmisével kezdődik, mely után irodalmi matiné lesz a „Nemzeti Kaszinó” nagytermében. A megnyitó beszédet Takács József főgymn. igazgató tartja, mint az „Ányos Kör” díszelnöke. A megnyitó után Szilgyi Sándor VII. o. t. szavalja el Ányos: „Egy boldogtalannak panaszai a halovány holdnál” című költeményét, mely után Keller János az „Ányos Kör” vezető tanára tartja meg felolvasását „Ányos Pál élete és költészete” címmel. Bán Aladár „Ányos Pál” költeményét szavalja. Kuntzl Ernő VIII. o. t. az „Ányos kör” elnöke. Ez után föl-
vonulnak a Ferencziek templomához az emléktábla leleplezésére, hol az alkalmi beszédet Zsigmond János kegyes. tanár tartja. Az ünnepély a »Honfida-
eléneklésével jut befejezéséhez. Este gondos műsorral hangverseny lesz, melynek jövedelme az Ányos emlék és a létesítendő Alumneum javára fordíttatik. Szép és kegyeletes adó ez, a nemzet korán elhunyt derék költője iránt.

Tanulmány ut. Az „Apróság” című rovatunkban közöltünk egyet-mást Laczkó Dezső rendünk veszprémi gymnasiumi tanárának tudományos vizsgálódásai nagybecsű eredményeiről s mint újabb értesül-
tünk, ismét nagy kitüntetés és bizalom megnyilatkozása

érte tudós társunkat. Ugyanis egy tudományos expedíció megbízott geologusaként fog a Kaukaszus vidékére utazni, hogy ott az Elburs hegylánczatot kutatassa át geológiai szempontból. Midőn örömmel veszi szűk tudós társunk bizalmi kiküldetését, szívünk mélyéből kívánjuk neki, hogy fárasztó munkája szép eredményekkel járjon a tudomány javára.

Irodalom

A magyar történet kútfoineinek kiskönyve.
Szerkesztette: Dr. Marczali Henrik — Budapest Az Atheneum irodalmi és nyomdai r. t. kiadása 1902. — Ára 13 korona.

E mű, mint maga a szerző is megjegyzi előszavában, a magy. kir. vallás és közoktatásügyi miniszter megbízásából készült, hogy a magy. történelem kútfoineinek megismerését s használatát a tanárok s tanárjelölteknek lehetővé tegye. Hat főrésze oszlik: az Árpádok, a vegyesházból származott királyok, az ország megosztásának kora; az alkotmányos és vallásos harcok (1606—1711), a restauratio kora és a magy. állam újjáalakítása. Minden korszaknál felsorolva találjuk a legfontosabb bel- és külföldi elbeszélő kútfoiket, megemlíti a szerző, hogy mi az irányuk, mely nyíben hitelesek és megbízhatók. Ezután jönnek a korszak legfontosabb történeti emlékei, a melyek intézményeire, állapotára vetnek élénk világot. Összesen 86 kútfo van a műbe felvéve. Ily módon mindenkit jékozhatja magát, hogy mihez forduljon, ha valamely korszak részletesen s behatóan meg akar ismerkedni. A görög forrásoknál az eredeti szöveg után a hiteles magyar fordítás is mellékelve van. E bec-
es mű megjelenése most már lehetővé teszi történetünk fejlődése legfőbb mozzanatainak az eredeti kútfokból való megismerését.

A Franklin-Társulat kiadásában megjelenő Pecz Vilmostól szerkesztett *Ókori Lexikon* nak megjeleni a 18. dik füzet, mely a munka I. s kötetének végét képező 69—72-ik fejezetet foglalja magában. A *Lexicon* chikon grammaticontól Lyttusig terjedő cikkek közü kiemeljük a Licinii, Livii, Locris, Lucianus, Lucretii, Lustratio, Lycia, Lycurgus, Lyrikus költészet, Lysander, Lysimachus című, nagyobb kiterjedésűeket, továbbá a Lugio, Lussonium című hungarikumokat. A füzetet 4 ábra díszíti, ára 1 korona; a folytatólagos füzetek július és augusztus kivételével a hó 15-ike táján jelennek meg.

Jó pásstor egyházszoneklati folyóirat májusi havi vaskos füzetben 9. iv. terjedelemmel megjelent. Érdekes tartalmából közöljük a következőket: Keresztjáró napok, *Lepsényi Miklós.* — Áldozócsütörtökre, *Mayer Béla.* — Beszéd kath. legényegyl. tagjaihoz, *Domonkos István.* — Husvét u. VI. v., *Hermann Tádé.* — Nepom. Szt. János nap, *Siposs Ágoston.* — Pünkösöd vas, *Mayer Béla.* — Pünkösöd hétfőre, *Ernyei Pál.* — Szertháromságra, *Kovács Lajos.* — Ur. apra, *László József.* — Pünk. u. II. vas. *Zalahalápi.* — Jézus Szts. Szive ünnepére, *Totola Lajos. Májusi 16. szt.* beszéd. A titokteljes asszony. *Dr. Zelliger Vilmos.* A XX. évf. ért. füzetes vállalat megrendelhető évi 8 kor. Budapest VII. k. Csömöri-ut 32. a szerkesztőség czimén. — Ugyanott *Mária virágai* és *Titokteljes asszony* címmel 32. májusi szt. beszéd kapható 2 kor. 20 fillér bérmentes küldéssel.

Szerkesztői üzenetek.

C. Le közelebb föltétlenül szolgálok tájékoztatással a kérdéses ügyben, még nem döntöttünk fölül.

Z. Gy. Köszönet érte.

Sz. L. A javítást megtettem, köszönöm.

Lezárva május 10